

explorador

Alternative für Deutschland: un nou actor d'extrema dreta a la política alemanya?

vista prèvia >

El partit Alternative für Deutschland (AfD) ha aconseguit un èxit fulgurant a la política alemanya. Fundat el 2013, en els últims quatre anys ha entrat a gairebé tots els parlaments dels lands. A les eleccions federals del 2017, l'AfD va assolir prou vots per a establir-se com a tercera força. Va significar la fi de l'excepcionalitat alemanya sense partits d'extrema dreta al Bundestag.

Adam Holesch

Professor associat de Ciència Política de la UPF i investigador postdoctoral de l'IBEI

aholesch@ibei.org

El populisme de dretes creix entre les múltiples capes de les estructures de la UE. Diferents partits populistes o d'extrema dreta com el Front National francès, el Schweizerische Volkspartei (SVP) [Partit Popular Suís] o el Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVP) [Partit Popular per la Llibertat i la Democràcia] neerlandès han esdevingut actors importants a la política estatal i europea. Els partits nacionalistes conservadors com Fidesz, Fialat Demokraták Szövetsége - Magyar Polgári Szövetség [Aliança dels Joves Demòcrates - Unió Cívica Hongaresa] o Prawo i Sprawiedliwość (PiS) [Llei i Justícia], ambdues formacions que filtregen amb l'extrema dreta, governen a Hongria i Polònia. El 2017, el Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) [Partit de la Llibertat d'Àustria] d'extrema dreta va formar coalició governamental a Àustria amb els conservadors del Österreichische Volkspartei (ÖVP) [Partit Popular d'Àustria]. Fins fa poc, la resistència del sistema de partits a Alemanya a incloure un partit d'extrema dreta ha estat l'excepció a aquesta tendència. Això va canviar amb l'arribada de la Alternative für Deutschland (AfD) [Alternativa per Alemanya].

Abans de fundar-se l' AfD el 2013, va actuar com a moviment social liderat per conegudes figures públiques alemanyes. El primer líder del partit, Bernd Lucke (1962), era professor d'Economia a la Universität Hamburg. Li va donar suport entre altres Hans-Olaf Henkel (1940), expresident de la Bundesverband der Deutschen Industrie [Federació d'Indústries Alemanya] i Konrad Adam (1942), un experiodista del *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. El seu protagonisme i àmplies xarxes en l'opinió pública van ajudar a fer visible el nou partit.

El nom del partit va sorgir d'una campanya contra l'afirmació de la cancellera Angela Merkel (1954) durant la crisi de l'euro el 2013, en el sentit que «no hi havia alternativa» als rescats per a Grècia. Al contrari, el nou partit polític volia oferir exactament aquesta alternativa, per tant Alternative für Deutschland.

Tot i fracassar en el seu primer intent d'entrar al Bundestag el 2013, el partit va guanyar 7 escons un 7.1% en les eleccions següents, les del Parlament Europeu de 2014. Els dos anys successius, el partit va

aconseguir representació en totes les eleccions en què va participar, superant sempre els dos dígitos als lands de l'antiga República Democràtica Alemanya —veure taula 1.

A més del lideratge neoliberal i euroescèptic de Lucke, el partit també tenia una important ala conservadora nacional amb polítics provinents de la CDU de Merkel, com ara Alexander Gauland (1941). Alguns membres, com Frauke Petry (1975), s'associaven amb la *Neue Rechte* [la Nova Dreta] alemanya. Sota el paraigua del partit també s'hi troben antics membres d'altres partits d'extrema dreta com Die Republikaner [Els Republicans], el Schill-Partei, nom amb el que és conegut el partit liderat pel jutge Ronald Schill (1958), el Partei Rechtsstaatlicher Offensive [Partit per una ofensiva de l'estat de Dret], o l'Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD) [Partit Nacional Demòcrata Alemany].

L'èxit electoral a l'Alemanya de l'est va portar molts polítics d'aquests lands orientals al capdavant del partit. Van desafiar obertament els dirigents occidentals conservadors-euroescèptics més moderats.

Abans de fundar-se el 2013, l'AfD va actuar com a moviment social liderat per conegudes figures públiques alemanyes

Taula 1

Resultats electorals de l'AfD des del 2013

Tipus d'eleccions	Data	%	Vots
Federals	Setembre 2013	4,7%	2.056.985
Federals	Setembre 2017	12,6%	5.878.115
Europees	Maig 2014	7,1%	2.070.014
Land (Hesse)	Setembre 2013	4,1%	126.906
Land (Saxònia)	Agost 2014	9,7%	159.611
Land (Brandenburg)	Setembre 2014	12,2%	120.077
Land (Turíngia)	Setembre 2014	10,6%	99.545
Land (Hamburg)	Febrer 2015	6,1%	214.833
Land (Bremen)	Maig 2015	5,5%	64.368
Land (Baden-Württemberg)	Març 2016	15,1%	809.564
Land (Saxònia-Anhalt)	Març 2016	24,3%	272.496
Land (Renània-Palatinat)	Març 2016	12,6%	268.628
Land (Mecklenburg-Pomerània Occidental)	Setembre 2016	20,8%	167.852
Land (Berlín)	Setembre 2016	14,2%	231.492
Land (Saarland)	Març 2017	6,2%	32.971
Land (Slesvig-Holstein)	Maig 2017	5,9%	86.711
Land (Rin del Nord-Westfàlia)	Maig 2017	7,4%	626.756
Land (Baixa Saxònia)	Octubre 2017	6,2%	235.863

Font: Elaboració pròpia

L'AfD s'ha articulat com oberta a tots els votants, fent èmfasi en el seu caràcter «antiestablishment» i en «l'interès de l'alemany» que no pas en el pol tradicional «esquerra/dreta»

El conflicte va acabar al Congrés del partit del 2014, on Frauke Petry va ser confirmada la nova líder, i Bernd Hocke va renunciar. Com a conseqüència, molts polítics moderats van abandonar el partit. També es va desfer el grup d'AfD al Parlament Europeu, on només un dels set parlamentaris va mantenir-se sota la bandera d'AfD.

Amb el temps, l'AfD va adoptar posicions més antiimmigració. Aquesta evolució es va veure reforçada per la «crisi» dels refugiats a partir de 2015. L'estació de ferrocarril de Keleti a Budapest, plena a vessar, es converteix en el símbol de la manca de solucions, la *orientierungslosigkeit* [desorientació] de la UE de com fer front a aquesta nova situació. La cancellera Merkel prengué la iniciativa i va «obrir» les fronteres alemanyes amb el famós «*Wir schaffen das*» [Podem fer-ho]. A mesura que anaven arribant centenars de milers de refugiats i immigrants econòmics a Alemanya durant els mesos següents, l'AfD es va convertir en el gran partit catch-all per a aquells votants descontents amb aquella decisió, la qual fou acceptada per la gran coalició entre els democrata-

cristians i els socialdemòcrates. Va ser en el punt culminant de la crisi dels refugiats, el 2016, quan l'AfD va obtenir els seus millors resultats, esdevenint la segona força al Parlament de Saxònia-Anhalt amb un 24,3%, i superant el 15,1% al land occidental de Baden-Württemberg.

Quan varen començar a amainar la crisi de l'euro primer i la crisi dels refugiats després, la majoria dels analistes pronosticaren que també disminuiria el suport electoral de l'AfD. És per això que els resultats de les passades eleccions federals al Bundestag de l'octubre de 2017 van sorprendre el públic alemany. L'AfD es va convertir en la tercera força amb el 12.6% dels vots i 94 escons. Mentre que a l'oest, a l'antiga República Federal Alemanya, el suport popular ha estat del 11,1% del vot, a l'est ha arribat a ocupar el segon lloc amb el 21,5% dels vots. Poc després de les eleccions, Frauke Petry va abandonar el partit com a conseqüència d'un conflicte intern que ja havia començat abans de les eleccions. Com Lucke abans, Petry va voler fer evolucionar el partit vers posicions més moderades i va fracassar. Com a conseqüència,

el lideratge del partit va acabar en mans de Gauland i l'economista Alice Weidel (1979), responsable econòmica de la formació.

Una enquesta de l'institut Forschungsgruppe Wahlen poc abans de les eleccions del 2017 ofereix una visió interessant de les característiques socioeconòmiques del votant de l'AfD.¹ Assenyala que un indicador important del suport per a l'AfD és el sexe: mentre que només el 9% de les dones ha votat a favor del partit d'extrema dreta, ho ha fet un 16% dels homes. Aquesta disparitat es produeix tant a l'oest, on l'opció populista d'extrema dreta ha obtingut un 13% del suport entre els homes i un 8% entre dones, com a l'est, amb un 26% i un 17%, respectivament. En termes d'edat, trobem que l'AfD atreu al votant de mitjana edat 16% de suport entre els votants de 30 a 44 anys, i el 15% entre els de 45 a 59 anys— en major mesura que els joves —11% entre menors de 30 anys— i els votants més veterans —10% entre majors de 60 anys.

1 STEPPAT, «Wahlanalyse: Merkel und die Koalition der Zufriedenen».

L'AfD és com a partit «camaleó» que s'adapta fàcilment a les condicions particulars imperants als lands o a les diferents finestres d'oportunitat de la política alemanya

Si observem altres aspectes demogràfics, com la situació professional, la mateixa enquesta mostra que l'AfD té èxit entre els empleats un 19% de suport electoral— i els aturats un 22%—, però no tant entre altres categories com ara els autònoms un 12%— i els funcionaris públics un 10%. Finalment, el fet d'haver finalitzat els estudis universitaris sembla associar-se negativament amb el vot als ultres: l'AfD només rep un 7% de suport entre els titulats universitaris, en contrast amb els ciutadans que han completat l'educació general bàsica o la secundària —amb un 14% i 17% del vot, respectivament.

Les claus de l'èxit de l'AfD

Per analitzar les claus de l'èxit de l'AfD, proposo interpretar-lo com a partit «camaleó» que s'adapta fàcilment a les condicions particulars imperants als lands o a les diferents finestres d'oportunitat de la política alemanya. Una expressió d'aquesta flexibilitat s'observa en els canvis nombrosos de lideratge del partit que distingeix l'AfD d'altres partits d'extrema dreta amb lideratges clars, com el de Marine Le Pen

al Front National a França, o encara més el de Geert Wilders (1963) al VVP als Països Baixos.

L'èxit de l'AfD ha estat un conjunt de diferents variables indicadores, com ara la finestra d'oportunitat, l'establiment com a partit de protesta, les tendències vers l'extrema dreta a la societat alemanya i l'ús reeixit de la construcció de xarxes socials amb un enfocament en l'hegemonia cultural.

La finestra d'oportunitat

L'AfD va ser producte de dos fenòmens socials a principis del 2010, dels quals se'n va beneficiar molt: primerament l'enèrgic debat sobre la identitat nacional alemanya i per altra banda, un impuls antieuro a causa de la crisi de l'eurozona i un possible rescat grec.

Quant al debat identitari, a partir del *best-seller* del polític del Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD) [Partit Socialdemòcrata Alemany], Thilo Sarazin (1945), *Deutschland schafft sich ab* [Alemanya s'aboleix], es va obrir un nou

debat sobre la conveniència i el lloc dels emigrants a la societat alemanya. En el seu treball polèmic, Sarazin no només va advertir dels riscos de la immigració, sinó que també va establir una connexió causal entre la intel·ligència individual i l'origen nacional o ètnic de les persones. Així va suposar que els immigrants àrabs tenen un nivell d'intel·ligència més baix. La seva tesi va trobar un ampli ressò mediàtic, sobretot gràcies a l'ajuda del principal diari alemany, el sensacionalista *Bild*. Un estudi electoral publicat aleshores va estimar que un partit hipotètic liderat per Sarrazin hauria comptat amb un percentatge d'aprovació del 26%.² En un altre estudi d'aquell període, es va demostrar que al voltant d'una quarta part de la població alemanya exhibeix actituds xenòfobes.³ Aquestes xifres eren semblants als països veïns d'Alemanya, però mentre que els partits d'extrema dreta i de dreta populistes a l'estranger podien rendibilitzar aquestes actituds, fins el 2013 els partits d'extrema dreta

² STEPPAT, «Wahlanalyse: Merkel und die Koalition der Zufriedenen».

³ Els estudis s'esmenten en l'article aparegut al diari *Frankfurter Allgemeine*. STEPPAT, «Wahlanalyse: Merkel und die Koalition der Zufriedenen».

L'AfD és producte de dos fenòmens: l'enèrgic debat sobre la identitat nacional alemanya i el moviment antieuro a causa de la crisi de l'eurozona i el possible rescat grec

només tenien un suport marginal a Alemanya.

La segona oportunitat fou la crisi de l'euro i la crida al rescat per al sud d'Europa, i a Grècia en particular. A Alemanya, la integració europea va ser durant dècades un projecte de les elits, on amb prou feines es consultava als ciutadans i es predicava la dinàmica de la integració com a model sense alternativa. Tanmateix, sempre hi havia un potencial d'escepticisme entre els votants alemanys, sense materialitzar-se per cap partit ja que fins i tot el postcomunista Die Linke [L'Esquerra] seguia una línia de simpatia amb la UE. L'AfD va ser el primer partit que va basar el seu programa en posicions euroescèptiques, propugnant la sortida d'Alemanya de l'euro i el retorn de la sobirania a nivell nacional, tot i sense demanar explícitament la sortida de la UE.

Aquesta barreja d'elements de política d'identitat i d'euroescèpticisme va ser el terreny abonat perfecte per a l'establiment d'aquest nou partit. La finestra d'oportunitats també és un factor important a l'hora d'explicar el creixent suport el 2015 i 2016.

En aquell moment en què va esfumar-se la crisi de l'euro, va començar la crisi dels refugiats i la política d'identitat lligats a l'element de forta preocupació per la seguretat interior que varen substituir els temes de l'euroescèpticisme i l'euro. L'AfD va aconseguir ser una resposta moderna a totes aquestes pors.

L'AfD com a partit antiestablishment *catch-all*

Va haver-hi un període a la política alemanya en què els governs de la Gran Coalició entre la Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU) [Unió Cristianodemòcrata Alemanya], els seus aliats bavaresos de la Christlich-Soziale Union in Bayern (CSU) [Unió Socialcristiana de Baviera] i l'SPD foren l'excepció ja que des de la Segona Guerra Mundial tan sols entre el 1966 i el 1969 es va donar aquesta forma de govern. Això va canviar després del 2005, quan aquesta aliança, va repetir-se durant la legislatura 2005-2009 i la 2013-2017, i van semblar convertir-se en la regla. Una de les conseqüències d'aquesta associació ha estat que les posicions dels partits de centre-

dreta, la CDU, i de centreesquerra, l'SPD, han esdevingut semblants. A més a més, la cancellera Merkel va fer evolucionar el seu partit cap a posicions més progressistes, ja sigui en qüestions socials o per exemple, ambientals. Mentre ocupava les posicions més centristes, la CDU va deixar un buit a la dreta que no podia ser ocupat per la CSU, el seu aliat bavarès i amb qui fa coalició electoral, més dretana, ja que es presenta només a Baviera i no té representació estatal.

L'AfD sempre s'ha articulats com oberta a tots els votants, fent èmfasi en el seu caràcter «antisistema», basant-se més en «l'interès de l'alemany» que no pas en el pol tradicional «esquerra/dreta». Fent un cop d'ull als nous electors de les eleccions al Bundestag de 2017, es confirma que l'AfD ha tingut èxit amb aquest plantejament de «atrapa-ho tot». Gairebé un milió de nous votants de l'AfD havien votat a favor de la CDU/CSU el 2013. També part del suport electoral de l'SPD i el postcomunista Die Linke han migrat a la força d'extrema dreta, concretament 470.000 i 400.000 respectivament. No obstant, el segment amb més vot

Merkel va fer evolucionar el seu partit cap a posicions més progressistes, fent que la CDU deixés un buit a la dreta que l'AfD ha sabut aprofitar

a l'AfD prové de ciutadans que s'havien abtingut el 2013 un 1,2 milions. Finalment, és important no subestimar la capacitat de mobilització dels votants d'extrema dreta que havien donat suport a altres partits minoritaris sense representació parlamentària a les eleccions de 2013 i que el 2017 van optar per AfD, aportant-li uns 690.000 vots.

Integració de tendències d'extrema dreta a la societat alemanya

Com va aconseguir l'AfD integrar els votants d'extrema dreta sense espantar els seus partidaris més conservadors de centredreta? Hi ha diferents variables que ho expliquen, i potser la més important d'aquestes és que l'AfD, al contrari d'altres partits d'extrema dreta, sap jugar a partir de les regles institucionals.

Per tal d'entendre aquest factor, fem un cop d'ull a la història d'Alemanya. Després del final de la Segona Guerra Mundial i la «*Stunde Null*» [Hora Zero] el 1945, els Aliats van començar la reeducació de la societat alemanya basant-se en aspectes de desnazificació. Tot i que a causa

de l'inici de la Guerra Freda, aquest procés va realitzar-se de forma poc enèrgica, va portar a un dels principis rectors de la política alemanya després de la Segona Guerra Mundial: el principi de la «*Wehrhafte Demokratie*» o democràcia militant, que defensa activament l'ordre de la democràcia liberal. Seguint aquest principi, la democràcia no es pot abolir per llei o per majoria de vots. En el cas que un actor posi en perill aquest ordre, l'Estat pot actuar de forma preventiva contra individus o grups, ja siguin partits, associacions o organitzacions. Seguint aquesta lògica, l'Estat va il·legalitzar dos partits polítics a la dècada de 1950, un de neonazi, el Sozialistische Reichspartei Deutschlands [Partit del Reich Socialista d'Alemanya] i un d'extrema esquerra, el Kommunistische Partei Deutschlands [Partit Comunista d'Alemanya].

Des de la Segona Guerra Mundial i fins ara, hi ha hagut dos consensos a nivell federal que deriven del principi de la democràcia militant. D'una banda, l'extrema dreta és marginal i marginada. Tot i que les forces ultres com Die Republikaner o el NPD han obtingut representació en

alguns lands al llarg de les últimes dècades, la seva rellevància ha estat poc menys que testimonial i poques vegades han superat una legislatura als parlaments dels lands.

I per altra banda, no hi ha cap coalició a nivell federal formada pel partit postcomunista Die Linke. Mentre el Die Linke ha governat a alguns lands, fins i tot amb el suport de partits de l'espectre ideològic de l'esquerra, com l'SPD o Die Grünen [Els Verds], el consens governamental l'ha exclòs del poder a nivell federal. L'AfD, fundada per personalitats alemanyes respectades, va acceptar des de bon principi aquest particular marc de democràcia militant. A diferència de la resta de partits a la dreta de la CDU, es va iniciar com a partit euroescèptic moderat, i tot i que s'ha anat radicalitzant a poc a poc, segueix condemnant la violència política. Amb això, han trobat l'acceptació del públic alemany i han seduït els votants que altrament no podrien donar suport a un partit d'extrema dreta, que fos obertament xenòfob o racista.

La dificultat d'abordar les preocupacions típiques de l'electorat de l'AfD

Tot i passar desapercebut pel públic europeu, les forces populistes d'extrema dreta comencen a guanyar la batalla ideològica sobre la immigració

es mostrava en una enquesta d'Infratest Dimap abans de les eleccions del 2017,⁴ en la que es va demanar als enquestats que completessin la frase «Estic preocupat/da per...» amb respostes múltiples. El 70% va dir que estaven preocupats per les divisions de la societat, el 62% estava preocupat pel creixement dels delictes, el 46% va dir que «la influència de l'Islam a Alemanya és massa gran» i el 38% que «arriben massa estrangers a Alemanya». Mentre que el 60% dels votants de l'AfD va assenyalar que «la immigració i els refugiats» han estat una motivació important en el moment de votar, el «terrorisme» amb un 69% o la «criminalitat» amb un 61% són altres aspectes urgents que els populistes d'extrema dreta han pogut capitalitzar. Per tant, la gestió de la crisi dels refugiats no explica tot el creixement de l'AfD, sinó que està relacionada amb qüestions de solidaritat i la seguretat nacionals. Tots aquests temes també són importants per als votants conservadors, i fins i tot pels d'esquerra.

Els mitjans socials i l'enfocament de l'hegemonia cultural

Una clau important per a l'èxit de l'AfD ha estat l'ús de les noves tecnologies, com ara les xarxes socials. L'AfD va actuar en aquest camp com a actor polític modern, sovint en contraposició als «partits vells», sobretot la CDU/CSU i l'SPD, que es basaven en mètodes de difusió més clàssics. A causa de la visibilitat a internet, l'AfD va poder arribar a persones que no estaven generalment familiaritzades amb posicions d'extrema dreta.

A més a més, com a part d'una coalició d'extrema dreta populista més àmplia juntament amb PEGIDA, sigles de *Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes* [Patriotes europeus contra la islamització d'Occident] i altres actors com el *Identitäre Bewegung Deutschland* [Moviment Identitari] —present a diversos estats occidentals com els EUA o França—, l'AfD segueix una estratègia a llarg termini, lluitant per l'hegemonia cultural a Alemanya. Aquest concepte va ser desenvolupat pel pensador d'esqueres Antonio Gramsci (1891-1937),

i ha estat incorporat al vocabulari marxista des d'aleshores. En resum, l'hegemonia cultural és la dominació d'una societat culturalment diversa per part de la classe dirigent, que controla aquesta societat manipulant les seves creences, explicacions, percepcions o valors culturals. En conseqüència, la visió global preeminent de la classe dominant es converteix en la norma cultural generalment acceptada.

L'ús d'una idea marxista per part de l'extrema dreta pot semblar una paradoxa, però no és una invenció alemanya. Es basa en les idees d'un dels principals pensadors de la *Nouvelle Droite* [Nova Dreta] francesa, Alain de Benoist (1943), que fa dècades que reclama una «revolució cultural des de la dreta» i un «gir gramscian». ⁵ De Benoist sosté que, abans de poder fer-se càrrec de les institucions estatals, la Nova Dreta primer ha de guanyar la lluita per l'hegemonia cultural.

A Alemanya, els proponents d'aquesta revolució de dretes afirmen que

4 STEPPAT, «Wahlanalyse: Merkel und die Koalition der Zufriedenen».

5 Alain de Benoist (2001). *Vu de droite*. Paris: Copernic, p.456-460.

L'AfD probablement no perdrà suport. S'ha consolidat a la política alemanya com a alternativa, fent equilibris amb èxit entre posicions conservadores, populistes i d'extrema dreta

el públic alemany i el seu discurs estan controlats per un consens d'esquerres, que exclou les posicions «de dretes» i les defineix com a extremistes i perilloses. De forma semblant a les *fake news* del president dels EUA Donald Trump (1946), descriuen la premsa alemanya com a *lügenpresse* [premsa mentidera]. Aquest plantejament d'una «revolució cultural des de la dreta» no és només exclusiva de l'AfD, és una línia d'actuació clarament compartida amb el contingut d'altres actors d'extrema dreta. En aquest conglomerat, a banda de la nova dreta, hi trobem el «moviment identitari», que segueix sense acceptar l'existència de la Bundesrepublik Deutschland [República Federal d'Alemanya]. Aquest plantejament forma una part important del moviment PEGIDA, fundat a Dresden però que organitza manifestacions a tota Alemanya. Tot i passar desapercebut pel públic europeu, les forces populistes d'extrema dreta comencen a guanyar aquesta batalla ideològica, sobretot en algunes parts d'Alemanya oriental. Des de 2013 aquestes regions són forteses electorals de l'AfD.

Previsions

Tot i que les previsions són sempre una empresa arriscada, aquesta anàlisi permet algunes prediccions sobre el futur de l'AfD. Tal com s'indica a suara, aquest partit va poder ingressar a gairebé tots els parlaments subestats i té una representació de 92 escons —Petry i un diputat afí han abandonat el partit— al Bundestag. Això els permet no només gaudir de major visibilitat, sinó també obtenir generosos fons estatals. L'estructura del partit és forta i el nombre de militants, amb més de 20.000 afiliats, és estable. A més a més, el partit cobreix dos temes importants, la política identitària i l'euroescepticisme, que no desapareixeran de la política alemanya. També, en els propers quatre anys, Alemanya serà governada per una Gran Coalició sota la direcció d'Angela Merkel, i la CDU es mantindrà proper a les posicions del votant centrista. Per tant, l'espai a la seva dreta tornarà a ser presa fàcil per a l'AfD, que es pot tornar a postular com l'oposició real i el partit «anti-establishment». L'AfD té una base sòlida a l'est i, fins i tot a risc d'equivo-car-me, diria que en algunes parts

d'Alemanya oriental ja s'ha conquerit l'hegemonia cultural.

Si el partit ja va arribar al 12,6% del suport a nivell federal el 2017, podem presagiar què passaria en cas d'una hipotètica crisi econòmica, en què Alemanya es veïés obligada a fer transferències per rescats a nivell de la UE: el suport pel partit podria augmentar fins al 25%. No obstant, a causa de tots els factors esmentats, fins i tot en un escenari normal, l'AfD probablement no perdrà suport. S'ha consolidat a la política alemanya com a alternativa, fent equilibris amb èxit entre posicions conservadores, populistes i d'extrema dreta. Pel que sembla, l'AfD ha vingut per quedar-se. ■

* L'autor vol agrair a Amel Bouchareb i Janni Orfanidis per la seva ajuda en la recerca per a aquest article.

■ Bibliografia

ARZHEIMER, Kai. «The Afd: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?». *A West European Politics*, núm. 38, p. 535-556, 2015.

BERBUIR, Nicole, LEWANDOWSKY, Marcel i SIRI, Jasmine. «The AfD and its sympathisers: Finally a right-wing populist movement in Germany?». *A German Politics*, núm. 24(2), p.154-178, 2015.

BORNSCHEIR, Simon. «Why a Right-Wing Populist Party Emerged in France but Not in Germany: Cleavages and Actors in the Formation of a New Cultural Divide». *A European Political Science Review*, núm. 4, p.121-45, 2012.

DE BENOIST, Alain. *Vu de droite*. París: Le Labyrinthe, 2001, p. 456-60.

GORRES, Achim, SPIES, Dennis C. i KUMLIN, Staffan. «The Electoral Supporter Base of the Alternative for Germany: An Analysis of a Panel Study of German Voters 2015-16». *A Paper for the annual conference of the Specialist Group on Political Economy of the German Political Science Association*. Düsseldorf, 30 i 31 de març del 2017.

MUDDE, Cas. «The Study of Populist Radical Right Parties: Towards a Fourth Wave». *A C-REX- Center for Research on Extremism Discussion Paper*, 2016.

SARRAZIN, Thilo. *Deutschland schafft sich ab*. Berlín: DVA Sachbuch, 2010.

SCHWANDER, Hanna i MANOW, Philip. «It's not the economy, stupid! Explaining the electoral

success of the German right-wing populist AfD». *A CIS Working Paper*. núm. 94. University of Zurich, 2017.